

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.8(1)/2.2025.08

UDC 378.091.3:373.011.3-051:81'243]:[37.015.31:005.336.2:008]:37.014.5

PECULIARITIES OF FORMING INTERCULTURAL COMPETENCE IN FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS IN THE CONTEXT OF TRANSFORMATIONS OF MODERN TEACHER EDUCATION

Olena Matviienko

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Primary
Education and Innovative Pedagogy,
Dragomanov Ukrainian State University,
9, Pyrohova Str., Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-5746-4864>
e-mail: o.v.matviyenko@npu.edu.ua

Zhang Jing

PhD student in Pedagogy,
Dragomanov Ukrainian State University,
9, Pyrohova Str., Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0009-0009-7325-0813>
e-mail: jing774225664@qq.com

Abstract. The article addresses the issue of developing intercultural competence in future foreign language teachers as a strategic priority of modern pedagogical education in the context of globalization, digitalization, and the transformation of professional requirements. It is substantiated that intercultural competence is not an auxiliary element of linguistic training but rather an integral professional quality that encompasses knowledge of other cultures, adaptive communication skills, openness to otherness, empathy, critical thinking, and cultural reflection.

Theoretical discourse on this issue is analyzed based on the works of E. Hall, M. Byram, M. Bennett, D. Deardorff, as well as Ukrainian scholars such as S. Nikolaieva, O. Kolominova, Z. Khala, and O. Biliaiev. The article defines the structural components of intercultural competence and emphasizes the necessity of integrating intercultural content into all components of the professional training of future foreign language teachers.

A practical model of forming intercultural competence in pedagogical higher education institutions is presented. It includes four stages: motivational-value, cognitive-informational, practical-activity, and reflexive-evaluative. The study describes the pedagogical conditions and methods that ensure the effectiveness of this process: the use of authentic materials, simulations, case studies, project-based learning, virtual exchanges, interactive technologies, digital platforms, and informal educational tools.

The role of the university teacher as a facilitator of intercultural dialogue and moderator of value-based interaction is emphasized. It is argued that the formation of intercultural competence requires the creation of an open, inclusive, and dialogic educational environment, in which students gain not only theoretical knowledge but also practical experience in intercultural communication.

The conclusion is made that effective preparation of future foreign language teachers should be based on a combination of theoretical foundations, practical engagement, pedagogical reflection, and humanistic values, which together shape the readiness for intercultural interaction as a core attribute of modern educational professionals.

Key words: intercultural competence, foreign language teacher training, pedagogical education, educational transformation, global communication, intercultural interaction, digital tools, inclusive learning environment.

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.8(1)/2.2025.08

УДК 378.091.3:373.011.3-051:81'243]:[37.015.31:005.336.2:008]:37.014.5

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЙ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Матвієнко О. В.

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри початкової освіти
та інноваційної педагогіки,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-5746-4864>
e-mail: o.v.matviyenko@npu.edu.ua

Чжан Цзін

здобувачка третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна
<https://orcid.org/0009-0009-7325-0813>
e-mail: jing774225664@qq.com

Анотація. У статті розглядається проблема формування міжкультурної компетентності у майбутніх учителів іноземних мов як пріоритетного напрямку сучасної педагогічної освіти в умовах глобалізації, цифровізації та трансформації професійних вимог до вчителя. Обґрунтовано, що міжкультурна компетентність є не лише додатковим елементом лінгвістичної підготовки, а інтегративною професійною якістю, яка охоплює знання про інші культури, уміння адаптивної комунікації, відкритість до інакшості, емпатію, здатність до критичного мислення та культурної рефлексії.

Аналізується науково-теоретичний дискурс із зазначеної проблематики, зокрема на основі праць Е. Холла, М. Байрама, М. Беннетта, D. Deardorff, а також українських науковців (С. Ніколаєва, О. Коломінова, З. Хало, О. Біляєв та ін.). Визначено основні структурні компоненти міжкультурної компетентності та акцентовано на потребі інтеграції міжкультурного змісту у всі складові професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови.

У статті подано практичну модель формування міжкультурної компетентності у студентів педагогічних ЗВО, яка передбачає реалізацію чотирьох етапів: мотиваційно-ціннісного, когнітивно-інформаційного, практично-діяльнісного та рефлексивно-оцінювального. Описано методи та педагогічні умови, що забезпечують ефективність цього процесу: використання автентичних матеріалів, симуляцій, кейсів, проєктної роботи, віртуальних міжкультурних обмінів, інтерактивних технологій, цифрових платформ та інструментів неформальної освіти.

Наголошено на ролі викладача як фасилітатора міжкультурного діалогу та модератора ціннісної взаємодії. Зазначено, що формування міжкультурної компетентності вимагає створення відкритого, інклюзивного та діалогічного освітнього середовища, у якому студенти здобувають не лише знання, а й досвід реальної міжкультурної взаємодії.

Зроблено висновок, що ефективна підготовка майбутніх учителів іноземних мов має ґрунтуватися на поєднанні теоретичної бази, практичної діяльності, педагогічної рефлексії та ціннісно-гуманістичних орієнтирів, які формують готовність до міжкультурної взаємодії як одну з ключових характеристик професіонала нового покоління.

Ключові слова: міжкультурна компетентність, підготовка вчителів іноземних мов, педагогічна освіта, трансформація освіти, глобальна комунікація, міжкультурна взаємодія, цифрові інструменти, інклюзивне навчальне середовище.

Вступ та сучасний стан проблеми дослідження. У сучасних умовах трансформації глобального соціокультурного простору формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов постає не просто як педагогічна інновація, а як стратегічна потреба освітньої політики. У системі вищої педагогічної освіти цей напрям розглядається як один із пріоритетних, оскільки забезпечує підготовку конкурентоспроможного, мобільного, толерантного й інтеркультурно чутливого фахівця, спроможного ефективно функціонувати в багатокультурному освітньому середовищі. Зміни у структурі сучасного світу – глобалізація, інтенсифікація міжнародного обміну, мультикультуризація суспільств, поліетнізація освітнього простору – актуалізують потребу у фахівцях нового типу, які не лише володіють лінгвістичними знаннями, а й здатні бути медіаторами між культурами, транслювати гуманістичні цінності, ініціювати культурний діалог у навчальному просторі.

Майбутній учитель іноземної мови в XXI столітті – це не лише ретранслятор мовної норми чи провідник комунікативних навичок, а насамперед культурний перекладач, фасилітатор діалогу між представниками різних культур, провідник гуманістичних цінностей, здатний формувати в учнів інтеркультурну чутливість, повагу до інакшості, уміння сприймати інакшість не як загрозу, а як ресурс особистісного розвитку. Професійна роль педагога-лінгвіста змінюється відповідно до суспільного запиту: він має виступати провідником не лише знань, а й досвіду міжособистісного порозуміння, критичного осмислення власної і чужої культурної парадигми. Це передбачає здатність майбутнього вчителя до постійної рефлексії, самозміни, побудови відкритої педагогічної позиції.

У контексті сучасного соціального мислення переважає тенденція до утвердження цінностей плюралізму, інклюзії, толерантності, взаємоповаги, соціальної справедливості. У цьому сенсі роль учителя іноземної мови набуває не тільки освітнього, а й соціально-морального значення. Він має бути агентом змін – не лише навчати іншої мови, а формувати здатність до емпатії, визнання іншості, побудови спільного простору через культурне взаєморозуміння. Зокрема, майбутній учитель повинен бути готовим працювати з дітьми різного етнокультурного походження, формувати атмосферу взаємоповаги, уникати мовної дискримінації, активно долучати учнів до міжнародних освітніх ініціатив, що сприяють розвитку толерантного мислення.

Питання теоретичного осмислення міжкультурної комунікації досліджували такі вчені, як Т. Астафурова, П. Донець, І. Зимня, І. Лейфа, Р. Портер, Л. Самовар, В. Сафонова, С. Тер-Мінасова, Г. Томахіна, І. Халеева, І. Цатурова. Концептуальні засади діалогу культур розробляли М. Бахтін, В. Біблер та інші. У свою чергу, проблематику комунікативних бар'єрів у міжкультурному спілкуванні та шляхів їх подолання в основному розглядали зарубіжні дослідники: А. Вежбицька, У. Гудікунст, С. Кім, Т. Ларіна, Г. Маркус, Г. Тріандіс, Е. Холл, Г. Хофстеде. Тематику толерантності як важливого аспекту міжкультурної взаємодії вивчали У. Г'юдикунст, П. Донець, Л. Знікіна, Т. Ларіна, В. Ніке, Т. Персикова, О. Садохін, В. Сафонова, С. Тер-Мінасова та інші науковці. Аспекти формування міжкультурної компетентності в умовах закладів вищої освіти розкрито у працях Р. Гришкової (для студентів нефілологічних спеціальностей), Г. Копил (майбутніх міжнародників), І. Плужник (гуманітарі-

їв), О. Фролової (економічних спеціальностей), а також Т. Колодько і С. Шехавцової (підготовка вчителів іноземних мов).

У результаті проведеного аналізу фахових, довідникових і педагогічних джерел встановлено, що до структури професійної компетентності вчителя іноземної мови обов'язково має входити міжкультурна компетентність. Під міжкультурною компетентністю розуміють сформовану готовність і здатність до професійної міжкультурної комунікації, що базується на усвідомленні універсальних людських цінностей і орієнтації на них у процесі міжкультурної взаємодії, спираючись на емпатію як здатність розуміти культурно-національні особливості представників іншої культури, знаходити спільні та відмінні риси між культурами і забезпечувати взаєморозуміння у професійній сфері. Міжкультурна компетентність невіддільна від професійно-комунікативної компетентності вчителя й включає професійний складник, що базується на сформованих міжкультурних професійних уміннях.

Таким чином, сучасний стан дослідження проблеми свідчить про наявність теоретичного й практичного інтересу до проблеми формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов. Водночас, існує потреба в систематизації існуючих підходів, науково-методичному обґрунтуванні змісту, форм, методів і засобів цього процесу з урахуванням європейських і світових стандартів педагогічної підготовки.

Мета і завдання дослідження. Метою цього дослідження є теоретичне обґрунтування та практичне моделювання процесу формування міжкультурної компетентності у майбутніх учителів іноземних мов у системі вищої педагогічної освіти в умовах трансформації освітніх пріоритетів, цифровізації та глобалізації.

Для досягнення означеної мети дослідження необхідним є поступове вирішення наступних **завдань**:

1) Здійснити аналіз науково-педагогічної літератури з проблеми формування міжкультурної компетентності у майбутніх учителів іноземних мов та з'ясувати її роль у контексті професійної підготовки.

2) Визначити структуру міжкультурної компетентності як інтегративної професійної якості особистості майбутнього педагога та охарактеризувати її ключові компоненти.

3) Виявити особливості трансформацій сучасної педагогічної освіти, що впливають на зміст і форми підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

4) Проаналізувати сучасні педагогічні підходи, інноваційні методи і форми навчання, які сприяють ефективному формуванню міжкультурної компетентності у здобувачів вищої освіти.

5) Обґрунтувати поетапну модель формування міжкультурної компетентності та розробити програму її реалізації в умовах закладу вищої педагогічної освіти.

Реалізація зазначених завдань передбачає використання комплексу теоретичних та емпіричних **методів**: аналіз філософсько-педагогічної і психолого-педагогічної літератури; моделювання освітніх процесів; вивчення досвіду міжкультурної підготовки у вітчизняній та зарубіжній практиці; спостереження за навчальною діяльністю студентів; анкетування та інтерпретація рефлексивних продуктів.

Це дослідження розширює сучасні уявлення про способи інтеграції міжкультурного компонента в педагогічну освіту, спрямоване на розвиток професійної культури, педагогічної рефлексії та здатності до міжкультурної взаємодії в умовах багатоманітного освітнього середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному світі, який характеризується інтенсивною глобалізацією, міжкультурна взаємодія набуває все більшого значення, зокрема в галузі освіти. З огляду на це, актуалізується проблема формування міжкультурної компетентності як складової професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов. Уміння ефективно комунікувати з представниками інших культур, розуміти специфіку іншомовного соціокультурного середовища, критично сприймати власну культуру в порівняльному контексті стає однією з ключових характеристик компетентного вчителя в умовах полікультурного суспільства.

На сучасному етапі розвитку методики викладання іноземних мов особливої актуальності набуває потреба у посиленні міжкультурного складника комунікативної компетентності. У процесі опанування іноземної мови студенти не лише засвоюють мовні засоби, але й занурюються в іншу культуру, набуваючи досвіду міжкультурної взаємодії. Тому оволодіння міжкультурною компетентністю стає необхідною умовою ефективного спілкування в іншомовному середовищі та ведення діалогу культур. Включення студентів у такий діалог має важливе значення як з дидактичної, так і з виховної точки зору, адже саме через співставлення і взаємодію рідної та іншої культури відбувається становлення культурної особистості.

Опановуючи іноземну культуру, студенти не лише розширюють власний світогляд, а й глибше осмислюють специфіку рідної культури. У цьому контексті формування міжкультурної компетентності майбутнього вчителя набуває додаткової виховної функції, сприяючи гармонійному розвитку його особистості. Під міжкультурною компетентністю розуміють знання соціокультурного середовища функціонування іноземної мови, а також здатність і готовність ефективно взаємодіяти в межах цього контексту.

Формування міжкультурної компетентності неможливе без усвідомлення багатшарової структури цього феномену. Теоретичні засади міжкультурної компетентності було закладено у працях класиків міжкультурної комунікації: Едварда Холла (Edward T. Hall) [7], який увів поняття контексту спілкування та культурних кодів; Мілтона Беннетта (Milton J. Bennett) [3], автора моделі розвитку міжкультурної чутливості (DMIS); Майкла Байрама (Michael Byram) [4], який запропонував концепт «intercultural communicative competence» (ICC), що поєднує когнітивні, афективні та поведінкові компоненти. Модель М. Byram передбачає інтеграцію п'яти ключових компетенцій: установок (attitudes), знань (knowledge), навичок інтерпретації та співставлення (skills of interpreting and relating), навичок відкритої взаємодії (skills of discovery and interaction) і критичної культурної свідомості (critical cultural awareness).

Цей підхід став методологічним підґрунтям для розробки низки європейських освітніх програм, зокрема в рамках таких ініціатив, як «CEFR Companion Volume» [5], що закріпив міжкультурну компетентність як ключову для формування громадянських, мовних і соціальних навичок у процесі вивчення іноземних мов. Відповідно до цих документів, майбутній учитель має бути здатним не лише викладати мову, а й виховувати особистість, здатну до соціальної інтеграції, поваги до прав людини, прийняття іншості як базової норми демократичного суспільства. Важливо підкреслити, що міжкультурна компетентність у сучасному освітньому контексті є інтегративною категорією, що поєднує в собі мовленнєву, комунікативну, соціокультурну, етичну та педагогічну компоненти.

Із впровадженням компетентнісно орієнтованого підходу в освіті набуття міжкультурної комунікативної компетентності набуває особливої значущості для підготовки сучасного фахівця. Така компетентність нерозривно пов'язана з процесом

комунікації, адже саме в конкретних ситуаціях міжособистісного чи професійного спілкування виявляється рівень її сформованості. У цьому контексті міжкультурну комунікативну компетентність доцільно розглядати як провідну складову компетентнісної моделі майбутнього педагога.

Компетентність трактується як наявність і здатність використовувати суспільно значущий набір знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій і ставлень відповідного рівня, які можуть ефективно застосовуватись у різноманітних сферах людської діяльності. Крім того, компетентність передбачає опанування складною, багатокомпонентною процедурою, в межах якої для кожного визначеного напрямку її формування передбачено відповідну систему освітніх елементів, що мають особистісно-діяльнісну спрямованість і забезпечують цілісність професійної підготовки.

Згідно з сучасними науковими підходами, міжкультурна компетентність трактується як інтегративна якість особистості, що охоплює когнітивний, емоційно-ціннісний та поведінковий компоненти й передбачає здатність здійснювати ефективну та адекватну комунікацію з представниками інших культур [4; 5]. Особливої ваги це набуває у контексті професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов, які, з одного боку, є посередниками між культурами, а з іншого – формують у здобувачів освіти навички міжкультурної комунікації.

Разом із тим, попри наявність ґрунтового теоретичного підґрунтя в зарубіжній педагогіці, у вітчизняному освітньому просторі спостерігається фрагментарність підходів до формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів. Актуальним залишається питання інтеграції міжкультурного компонента в систему професійної підготовки фахівців, уніфікації методичних засад та вдосконалення змістового наповнення освітніх програм.

Питання формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов є об'єктом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. У працях зарубіжних дослідників визначено концептуальні засади й структурні компоненти міжкультурної компетентності, розроблено моделі її формування та оцінювання.

Так, Вуган М. [4] визначив міжкультурну комунікативну компетентність як поєднання знань про інші культури, навичок інтерпретації культурних феноменів, умінь взаємодії, а також критичної культурної свідомості. У центрі його моделі – суб'єктивна позиція індивіда, здатного до емпатії, рефлексії та культурного медіаторства.

У свою чергу, Deardorff D. K. [6] запропонувала модель, яка ґрунтується на поетапному розвитку міжкультурної компетентності через установку, знання, навички, внутрішні результати (наприклад, адаптивність) і зовнішні (ефективна міжкультурна поведінка). Авторка підкреслює динамічний і контекстуальний характер цієї компетентності.

Вітчизняні науковці також приділяють увагу даній проблемі. Зокрема, А. В. Джурило та О. Є. Комар розглядають формування міжкультурної компетентності у контексті гуманітаризації професійної підготовки вчителя іноземних мов, акцентуючи на потребі міжпредметної інтеграції [8]. Вони наголошують на важливості залучення студентів до автентичних міжкультурних практик, а також на необхідності модифікації змісту освітніх програм відповідно до сучасних викликів.

Гарлицька Т. В. аналізує потенціал дистанційних технологій для реалізації міжкультурної освіти у вищій школі. Авторка підкреслює, що цифрове середовище дає змогу організовувати спілкування студентів із представниками інших культур у форматі онлайн-обмінів, спільних проєктів, форумів, що сприяє розвитку толерантності й культурної рефлексії [1].

З. Б. Хало розглядає міжкультурну компетентність як компонент соціокультурної компетентності майбутнього вчителя, наголошуючи на її ролі в запобіганні стереотипізації, ксенофобії та культурному відчуженню [2]. Авторка пропонує використовувати методи проблемного навчання, case-study, міжкультурні тренінги як засоби формування відповідних умінь.

Л. Ю. Зєня, С. В. Роман і О. І. Коломінова презентують концептуальну модель формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності, яка передбачає поетапне занурення студентів у модульно структуроване навчальне середовище з використанням автентичних матеріалів та симуляцій комунікативних ситуацій [10].

Водночас А. І. Мельник звертає увагу на відсутність нормативно-методичного забезпечення процесу формування міжкультурної компетентності у вітчизняній системі педагогічної освіти. Авторка обґрунтовує доцільність розроблення стандартів міжкультурної іншомовної освіти з урахуванням європейського досвіду [9].

У межах української педагогічної науки ця проблематика знаходить своє відображення у працях О. Біляєва, С. Ніколаєвої, О. Коломінової, Л. Зєні, які закладають методичне підґрунтя для інтеграції міжкультурного компонента у викладання іноземних мов. З позицій педагогічної антропології З. Хало розглядає міжкультурну компетентність як частину гуманістичного світогляду вчителя. Філософсько-освітні засади формування цієї якості простежуються у працях І. Зимньої, яка трактує її як комплекс когнітивних, емоційних, аксіологічних, рефлексивних структур, що забезпечують здатність особистості до діалогічного співжиття в багатокультурному середовищі.

Особливе значення має визнання міжкультурної компетентності як відкритого, динамічного утворення, що розвивається протягом усього життя. Це означає, що педагог має не тільки засвоїти певні знання чи методики, але й постійно вдосконалювати себе через міжособистісну взаємодію, діалог культур, критичну рефлексію щодо власних упереджень і ментальних матриць. На цьому наголошує й D. Deardorff, яка трактує міжкультурну компетентність як результат глибокого внутрішнього перетворення – процес, у якому ключову роль відіграють самосвідомість, повага до різноманіття, здатність до етичної рефлексії та культурної адаптації [6].

Міжкультурна компетентність відкриває можливість виходити за межі власного культурного простору й водночас є складовою частиною загальної комунікативної компетентності. Отже, коли ми інтегруємо поняття «міжкультурна компетенція» та «комунікативна компетенція», маємо на увазі процес спілкування між представниками різних культур, які усвідомлюють існування культурних відмінностей.

Міжкультурна складова має бути невід'ємною частиною змістового наповнення комунікативної компетентності, слугувати основною віссю для розвитку комунікативної та лінгвістичної компетенцій. Ефективне спілкування в межах діалогу культур передбачає наявність цілого комплексу умінь: здатності до емпатії, тобто вміння поставити себе на місце іншого співрозмовника; ініціативності у встановленні міжкультурних контактів; здатності передбачати можливі соціокультурні бар'єри, що можуть спричинити комунікативні труднощі; готовності брати на себе відповідальність за подолання можливих непорозумінь, що виникають унаслідок культурних розбіжностей; дипломатичності у спілкуванні; вміння гідно представляти власну культуру, а також адаптуватися до життя в багатокультурному середовищі. Опанування іноземної мови на такому рівні можна вважати ідеалом, до якого слід послідовно прагнути у процесі професійної та особистісної підготовки.

У світлі зазначеного, одним з основних завдань педагогічної освіти є створення умов для автентичного досвіду міжкультурної взаємодії. Це передбачає переорієнтацію освітнього процесу з інформаційно-енциклопедичної парадигми на діяльну, інтерактивну, дослідницьку. В освітньому процесі слід активно застосовувати методи проблемно-орієнтованого навчання, кейс-стаді, симуляції, міждисциплінарні проєкти, рольові ігри, обговорення культурно маркованих ситуацій. Значну ефективність мають методи занурення у культурне середовище за допомогою автентичних текстів, кіно- і медіаматеріалів, віртуальних подорожей, онлайн-спілкування з носіями мови, участі в міжнародних платформах і проєктах. Такі форми роботи сприяють розвитку критичного мислення, емпатії, емоційної гнучкості – якостей, необхідних для ефективної міжкультурної комунікації.

Водночас особливої уваги потребує проблема культурної саморефлексії майбутнього вчителя. Міжкультурна компетентність передбачає не лише знання про інші культури, але й здатність бачити власну культуру як одну з багатьох, піддавати рефлексії власні упередження, стереотипи, культурні автоматизми. Це вимагає розбудови педагогіки рефлексії, яка б дозволяла студенту осмислити й трансформувати власну позицію як учасника діалогу культур. Важливу роль у цьому відіграє тьюторський супровід, ведення культурних щоденників, рефлексивні есе, обговорення складних питань ідентичності, історичної пам'яті, мовної політики.

Сучасна дидактика визнає вагомий вплив неформальної освіти у формуванні міжкультурної компетентності. Програми академічної мобільності, участь у міжнародних тренінгах, форумах, онлайн-курсах, культурних обмінах, міжкультурне волонтерство, платформи типу eTwinning, Erasmus+, COIL (Collaborative Online International Learning) створюють середовище для практичного досвіду, без якого жодна теоретична модель не матиме життєвої сили. Особливу роль тут відіграє створення ситуацій автентичної комунікації, у яких студенти мають змогу зіткнутися з культурними викликами, потренувати стратегії адаптації та вирішення міжкультурних непорозумінь.

Однак аналіз чинних освітніх програм педагогічних вишів України засвідчує низку системних суперечностей: міждисциплінарна фрагментарність міжкультурного компонента, зведення його до елементарного «країнознавства», відсутність наскрізної ціннісної рамки, недостатня увага до афективного та рефлексивного компонентів підготовки. Домінування енциклопедичного підходу над інтегративним, що сприяє розвитку здатності до співжиття, діалогу та емпатії, істотно звужує можливості формування міжкультурної чутливості. Відтак, назріла потреба у створенні цілісних програм міжкультурної освіти з чіткою структурою, міждисциплінарною інтеграцією, опорою на компетентнісний підхід та ціннісні орієнтири.

Ключовим чинником успішної міжкультурної підготовки виступає саме викладач ЗВО. Саме викладач задає тон освітній взаємодії, виступає посередником між теоретичними знаннями та реальними соціокультурними викликами, створює освітнє середовище, яке спонукає до відкритості, самопізнання та культурного взаєморозуміння. Його власна міжкультурна компетентність – основа для формування аналогічної компетентності в студентів. Тому надзвичайно важливо забезпечити системну підготовку викладачів до інтеграції міжкультурної компоненти в освітній процес, розвивати їхню професійну чутливість, етичну рефлексію та здатність до культурного модераторства.

Однак лише створення умов для автентичної взаємодії недостатньо. Не менш важливим є педагогічне супроводження процесу формування міжкультурної ком-

петентності. Це передбачає наявність у викладача здатності моделювати навчальні ситуації з високим ступенем культурної залученості, модерувати діалоги між студентами з різними поглядами, підтримувати простір поваги та конструктивного зіткнення позицій. У цьому контексті доцільно говорити про необхідність формування міжкультурної педагогічної компетентності самого викладача, здатного не лише передавати знання, а й бути зразком відкритості, гнучкості, здатності до критичного осмислення соціокультурної дійсності.

У практиці українських закладів вищої педагогічної освіти можна спостерігати позитивні приклади впровадження інноваційних освітніх практик, спрямованих на розвиток міжкультурної компетентності. Наприклад, інтеграція курсів з міжкультурної комунікації в навчальні програми; залучення іноземних викладачів до проведення гостьових лекцій; організація міжвузівських культурних проєктів; створення мультикультурних студентських клубів; реалізація навчальних дисциплін англійською мовою (EMI – English Medium Instruction); використання платформ типу Moodle або Canvas для реалізації проєктів із залученням міжнародної аудиторії.

Окремо варто відзначити потенціал цифрових технологій у реалізації міжкультурного навчання. Зокрема, використання інтерактивних освітніх платформ, інтеркультурних симуляцій, віртуальних обмінів (virtual exchanges) та соціальних мереж створює додаткові можливості для міжкультурного діалогу навіть у контексті обмежених ресурсів чи неможливості фізичної мобільності. Такі підходи розширюють простір освітньої взаємодії, виходячи за межі аудиторії, надаючи студентам реальні шанси для «пережитої» міжкультурної комунікації.

Ефективне формування міжкультурної компетентності потребує і науково обґрунтованої системи діагностики її рівня. Зокрема, в освітній практиці можна застосовувати такі інструменти: рефлексивні щоденники, анкетування, кейсові завдання з міжкультурною проблематикою, спостереження за поведінкою студентів у ситуаціях міжкультурної взаємодії, самооцінювання, тести на рівень культурної чутливості. Це дозволяє здійснювати не лише поточний моніторинг розвитку компетентності, а й будувати індивідуальні траєкторії навчання для подальшого особистісного й професійного зростання студентів.

Таким чином, формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов вимагає цілісного, системного підходу, що поєднує теоретичну підготовку, особистісну рефлексію, практичну міжкультурну взаємодію, тьюторський супровід і застосування цифрових технологій. Це не лише педагогічне завдання, а й стратегічна умова для становлення професійної ідентичності вчителя нового покоління – відкритого, мобільного, культурно свідомого, здатного нести гуманістичний потенціал мови у складному глобалізованому світі.

Етап	Мета	Методи та форми роботи	Очікувані результати
I. Підготовчий (мотиваційно-ціннісний)	Формування позитивного ставлення до міжкультурної взаємодії, мотивації до вивчення культурних особливостей.	Мотиваційні тренінги. Інтерактивні лекції з елементами дискусій. Саморефлексивні завдання (есе). Анкетування на виявлення рівня толерантності.	Студенти мають сформовану мотивацію до саморозвитку в міжкультурній сфері, позитивно ставляться до культурного різноманіття.

Продовження табл.

II. Когнітивно-інформаційний	Засвоєння знань про культурні особливості, комунікацію та культурні стандарти.	Мінікурси з міжкультурної комунікації. Кейси культурних конфліктів. Мультимедійні презентації. Участь у вебінарах.	Студенти володіють знаннями про культурні відмінності, здатні ідентифікувати культурні бар'єри.
III. Практично-діяльнісний	Формування навичок міжкультурної комунікації в різних ситуаціях.	Рольові ігри. Міжнародні онлайн-проекти. Організація «Днів культур». Участь у дебатах. Практикум з педагогічної інтеркультурної взаємодії.	Студенти демонструють навички міжкультурної комунікації, здатні адаптувати свою поведінку відповідно до культурного контексту.
IV. Рефлексивно-оцінювальний	Оцінка рівня сформованості міжкультурної компетентності, розвиток само-рефлексії.	Портфоліо міжкультурної діяльності. Самооцінювання та взаємооцінювання. Тестування за шкалами міжкультурної чутливості. Публічний захист інтеркультурного проекту.	Студенти здатні критично оцінити свій досвід, готові до подальшого професійного зростання в міжкультурній сфері.

Ще одним важливим вектором розвитку міжкультурної компетентності є інтердисциплінарність як освітній принцип. Інтеграція знань із культурології, соціології, антропології, філософії, лінгвістики створює умови для цілісного осмислення культурних явищ і формування комплексного бачення культурного багатоманіття. Важливим завданням стає формування в майбутніх учителів уміння аналізувати культурні феномени у широкому контексті – як системи цінностей, соціальних норм, комунікативних практик, що виявляються у мовленні, поведінці, мистецтві, освіті.

Крім того, варто враховувати психологічний аспект міжкультурної взаємодії. Майбутні вчителі повинні володіти емоційним інтелектом, здатністю до саморегуляції, управління міжособистісною напругою, що виникає унаслідок культурних розбіжностей. Психологічна готовність до сприйняття культурної іншості передбачає розвиток толерантності до неоднозначності (*tolerance of ambiguity*), відкритості до нового досвіду, внутрішньої гнучкості, що є ключовими характеристиками інтеркультурно ефективної особистості.

Також необхідно наголосити на важливості професійного розвитку педагогів у сфері міжкультурної освіти після завершення формальної освіти. Постійне підвищення кваліфікації через участь у тематичних семінарах, вебінарах, курсах підвищення кваліфікації, міжнародних конференціях дозволяє педагогам бути в курсі новітніх досліджень, методичних підходів і практичних інструментів формування міжкультурної компетентності. Особливу цінність становлять програми, що дозволяють безпосередньо зануритися в інше культурне середовище, навіть в онлайн-форматі.

Тож, слід наголосити, що формування міжкультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови є складним, багатограним процесом, що потребує оновлення

цілей, змісту, форм і методів педагогічної освіти. Це передбачає переосмислення ролі викладача в університеті – від транслятора знань до фасилітатора культурного розвитку студента, наставника у процесі становлення його як культурно чутливої особистості. У цьому процесі важливо забезпечити підтримку інституційного середовища, сприяти створенню мультикультурного освітнього простору, в якому студенти матимуть змогу взаємодіяти, обмінюватися досвідом, відкривати нові культурні горизонти.

Враховуючи виклики сучасного світу – зокрема зростання міжкультурної напруги, ксенофобських настроїв, загроз ідентичності – майбутній учитель іноземної мови покликаний бути не лише мовним наставником, а й культурним медіатором, провідником гуманістичних цінностей, агентом позитивних соціальних змін. Саме через освіту можливо закласти підвалини до майбутнього, де різноманіття буде не перешкодою, а джерелом зростання та взаємного збагачення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, проведений теоретичний аналіз дозволяє зробити висновок, що формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов є не лише актуальною педагогічною проблемою, а й необхідною умовою підготовки конкурентоспроможного, мобільного, соціально зрілого фахівця, здатного ефективно функціонувати в багатокультурному освітньому середовищі. В умовах трансформацій сучасної педагогічної освіти, зокрема її діджиталізації, ціннісного переорієнтування та інтернаціоналізації змісту, формування міжкультурної компетентності набуває інтегрального характеру та потребує системного, поетапного і методологічно обґрунтованого підходу.

Запропонована модель реалізації процесу формування міжкультурної компетентності охоплює мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інформаційний, практично-діяльнісний та рефлексивно-оцінювальний етапи і передбачає інтеграцію теоретичних знань, практичних умінь, рефлексивного досвіду та інноваційних освітніх технологій. Особливої ваги набуває створення відкритого освітнього простору, в якому студенти залучаються до міжкультурної взаємодії не лише в межах академічної аудиторії, а й через участь у віртуальних обмінах, міжнародних проєктах, цифровому волонтерстві, що дає змогу сформувати автентичний досвід спілкування з представниками інших культур.

Важливим є також усвідомлення педагогами своєї ролі як суб'єктів міжкультурного виховання, готових не лише передавати лінгвістичні знання, а й виступати носіями етичної культури, емпатії, культурної чутливості. Така позиція вимагає постійної педагогічної рефлексії, а також професійного зростання в умовах відкритого освітнього середовища.

Подальші наукові розвідки варто спрямовувати на емпіричну перевірку ефективності запропонованої моделі, зокрема через розробку інструментарію для діагностики сформованості міжкультурної компетентності, визначення рівнів її розвитку в динаміці навчання, а також вивчення педагогічних умов, що сприяють її успішному формуванню в реальному освітньому процесі. Актуальним залишається й питання про адаптацію міжкультурної компоненти до специфіки підготовки вчителів різних мов (англійської, німецької, французької тощо) з урахуванням національних і культурних контекстів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гарлицька Т. С. Формування міжкультурної компетентності філологів на заняттях з іноземної мови в умовах дистанційного навчання. *Scientific bulletin of KRHPA*. 2023. № 17. С. 113-119. URL: <https://doi.org/10.32782/2410-2075-2023-17.14>
2. Хало З. П. Формування міжкультурної компетентності вчителя у викладанні іноземної мови. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2021. Т. 1. № 3. С. 136-140. URL: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.1.20>
3. Bennett M. J. Toward Ethnorelativism : A Developmental Model of Intercultural Sensitivity. *Education for the Intercultural Experience* / Ed. by R. M. Paige. Yarmouth, ME : Intercultural Press, 1993. P. 21-71.
4. Byram M. Teaching and assessing intercultural communicative competence. Clevedon : Multilingual Matters, 1997. 124 p.
5. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages : Learning, teaching, assessment – Companion volume. *Council of Europe*. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2020. URL: <https://www.coe.int/lang-cefr>.
6. Deardorff D. K. Identification and Assessment of Intercultural Competence as a Student Outcome of Internationalization. *Journal of Studies in International Education*. 2006. Vol. 10. No. 3. P. 241-266. URL: <https://doi.org/10.1177/1028315306287002>
7. Hall E. T. Beyond Culture. Garden City, NY : Anchor Press/Doubleday, 1976. 256 p.
8. Komar O., Dzhurylo A. Development of future foreign language teachers' intercultural communicative competence in the context of education globalization. *Collection of Scientific Papers of Uman State Pedagogical University*. 2024. № 2. С. 46-55. URL: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2024.306322>
9. Melnyk A. Professionally focused communicative competence of prospective foreign language university teachers as a modern trend in higher education. *The scientific and methodological journal «Foreign Languages»*. 2024. No. 4. P. 10-20. URL: <https://doi.org/10.32589/1817-8510.2023.4.295039>
10. Zenya L., Roman S., Kolominova O. Developing intercultural communicative competence of pre-service teachers through fulfilling professional didactic tasks. *The Scientific Issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Series : Pedagogy*. 2017. № 4. P. 145-154. URL: <https://doi.org/10.25128/2415-3605.17.4.19>

REFERENCES:

1. Harlytska, T. S. (2023). Formuvannia mizhkulturnoi kompetentnosti filolohiv na zaniattiakh z inozemnoi movy v umovakh dystantsiinoho navchannia [Formation of intercultural competence of philologists in foreign language classes in distance learning conditions]. *Scientific Bulletin of KRHPA*, 17, 113-119. Retrieved from: <https://doi.org/10.32782/2410-2075-2023-17.14> [in Ukrainian].
2. Khalo, Z. P. (2021). Formuvannia mizhkulturnoi kompetentnosti vchytelia u vykladanni inozemnoi movy [Formation of teacher's intercultural competence in teaching a foreign language]. *Akademichni studii. Seriiia «Pedahohika» – Academic Studies. Series “Pedagogy”, 1 (3)*, 136-140. Retrieved from: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.1.20> [in Ukrainian].
3. Bennett, M. J. (1993). Toward Ethnorelativism : A Developmental Model of Intercultural Sensitivity. In R. M. Paige (Ed.). *Education for the Intercultural Experience* (pp. 21-71). Yarmouth, ME : Intercultural Press [in English].
4. Byram, M. (1997). Teaching and assessing intercultural communicative competence. Clevedon : Multilingual Matters [in English].

5. Council of Europe. (2020). Common European Framework of Reference for Languages : Learning, teaching, assessment – Companion volume. Strasbourg : Council of Europe Publishing. Retrieved from: <https://www.coe.int/lang-cefr> [in English].
6. Deardorff, D. K. (2006). Identification and assessment of intercultural competence as a student outcome of internationalization. *Journal of Studies in International Education*, 10 (3), 241-266. Retrieved from: <https://doi.org/10.1177/1028315306287002> [in English].
7. Hall, E. T. (1976). *Beyond Culture*. Garden City, NY : Anchor Press/Doubleday. Retrieved from: [print edition] [in English].
8. Komar, O., & Dzhurylo, A. (2024). Development of future foreign language teachers' intercultural communicative competence in the context of education globalization. *Collection of Scientific Papers of Uman State Pedagogical University*, 2, 46-55. Retrieved from: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2024.306322> [in English].
9. Melnyk, A. (2024). Professionally focused communicative competence of prospective foreign language university teachers as a modern trend in higher education. *Foreign Languages*, 4, 10-20. Retrieved from: <https://doi.org/10.32589/1817-8510.2023.4.295039> [in English].
10. Zenya, L., Roman, S., & Kolominova, O. (2017). Developing intercultural communicative competence of pre-service teachers through fulfilling professional didactic tasks. *The Scientific Issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Series : Pedagogy*, 4, 145-154. Retrieved from: <https://doi.org/10.25128/2415-3605.17.4.19> [in English].